

DOSSIER

1000

CENTENARI
DE LA MORT

D'ENRIC GRANADOS

(1867-1916)

L'any 2016 és l'Any Granados. Amb motiu dels cent anys de la seva mort es celebra la genialitat d'aquest artista. La seva música és una síntesi del Modernisme. Com Santiago Rusiñol o Isaac Albéniz, el compositor català participa de les variables més importants del seu temps i en la seva obra magna, *Goyescas* per a piano, recull totes les ambicions d'aquest moviment molt relacionat amb l'espai europeu.

TEXT Jorge de Persia

OS

E

l músic i compositor Felip Pedrell, sens dubte l'orientador d'una generació brillant de músics i mestre també d'Enric Granados, comenta a la «Revista Musica Catalana» en un article de condol publicat l'any 1916 aspectes de la personalitat artística de Granados. Aclareix que ell no es pot atribuir la *“ximple vanitat d'afirmar que l'he ensenyat [...]”*. A en Granados, com a tots els

demés que s'hi prestaven, els he guiat, simplement, per si, perquè tenien aquella qualitat per si que solament posseeixen els artistes elegits”. I subratlla la seva capacitat d'expressió: *“aquells Valsos poètics, aquells Valsos sentimentals són trossos autobiogràfics arrencats del cor”*. Sobre un discurs de rigor formal, Granados treballava la seva música amb sentiment. L'emotivitat transcendeix les seves cartes de joventut a la seva promesa Am-

paro, en les quals transforma paraules en músiques. Esperit romàntic, li agradava que el veiessin com “el Grieg espanyol” i no va deixar de reflexionar-hi el 1913 en “La interpretació de les obres amb sentiments” o en “La tècnica de l'expressió”, conferències llegides a la –que avui està en ruïnes– Sala Granados, un punt negre del patrimoni barceloní.

Pedrell celebra la no adhesió de Granados a la moderna escola francesa, que obriria el camí cap a allò que Ortega va anomenar més tard la *“deshumanització de l'art”*, i que posés els seus sentiments directament a les partitures. En aquestes, Granados manifesta l'amor, els cants de la naturalesa, la poesia d'un esperit romàntic.

IDENTITAT

La vida de Granados transcorre per diferents espais i temps marcats per diverses opcions, estètiques i ideològiques, que encarnen els interessos de la seva època. Va néixer a Lleida el 1867, de mare gallega i pare, capità

de l'exèrcit, nascut a la Cuba espanyola. Joaquim Salvat, en unes notes escrites el 1916, assenyala *"l'absència de l'esperit català que notem en quasi totes les composicions del plorat mestre"*. Una opinió que li havia causat disgustos i menyspreus, segons el mateix Granados, que es considerava tan català com el que més.

Un fals problema..., com si la identitat o la pertinença es donessin en funció de la superfície d'una música o d'un cognom, i no pel compromís amb una cultura i la seva gent, i la profunditat d'un llenguatge. És igual una melodia local de superfície i un acompanyament; importa la textura del discurs sonor. I en això, Granados va ser un renovador modernista, i aquesta va ser la seva gran aportació a Catalunya i al món. La resta és mer oportuniste localista.

El mateix va succeir-li a Amadeu Vives. Però, a diferència del seu amic, el pas de Granados pel món de la sarsuela que triomfava a Madrid va ser efímer, igual que el d'Albéniz o el de Falla.

L'ESPAI PARISENC

Granados i Viñes van a París el 1887 i s'hi afegeix aviat Joaquim Malats, per estudiar a la classe de Charles W. de Bériot, a la qual participava Maurice Ravel, entre d'altres. Temps de gran il·lusió en què inundaven de música l'Hotel de Cologne et d'Espagne on s'allotjaven. Encara era present a París un "espanyolisme" musical paisatgista que es va imposar en la música a partir de Bizet, Sarasate, Saint-Saëns, Laló i Chabrier, entre d'altres. En un altre corrent, el conservador Vincent d'Indy crea el 1894 l'École Cantorum, admiradora de César Franck; allà estudien Usandizaga, Turina i Guridi; i amb més sensibilitat i en una perspectiva més íntima, Granados s'interessa per la música de Gabriel Fauré i d'Ernest Chausson, que va morir jove el 1899.

A començament del segle XX sorgeixen Dukas, Debussy –que dialoga amb el piano d'Albéniz– o Ravel, en una perspectiva renovadora que els allunya del paisatge per entrar al terreny de l'evocació i la impressió. I Viñes serà el gran pianista d'aquestes avantguardes.

MALEÏT PAÍS!

El 1914 la Gran Guerra comença a assotar Europa. El govern del comte de Romanones sostindrà la "neutralitat" espanyola. A Madrid es manifesten veus aliadòfiles que donen suport a la França agredida per Alemanya, una perspectiva dominant a la Mancomunitat de Catalunya. La tensió culmina en arribar la notícia de la mort de Granados arran d'un torpede que destrueix parcialment el vaixell en què tornava a Barcelona. Lluís Bagaría dibuixa la portada de la revista «Espanña», que dirigeix Ortega y Gasset, on es veuen Beethoven i Wagner, que es lamenta del seu país, rebent al cel el Granados assassinat.

A l'esquerra, una fotografia d'Enric Granados cedida pel Centre de Documentació de l'Orfeó Català.

Granados torna aviat a casa sense adscriure's a cap d'aquestes tendències.

Quan torna a Barcelona per circumstàncies econòmiques i certa convicció, dedica temps a l'ensenyament amb alumnes particulars, i la societat l'emperra. Apareixen en escena els mecenes. El Sr. Eduardo Conde, propietari dels famosos magatzems El Siglo, ja l'havia ajudat en la seva molt jove experiència parisenca, i ara ho farà per establir el 1891 la seva Acadèmia Granados, situada originalment al carrer de Fontanella, 14.

Aquesta comprensió no era casual. Barcelona disposava d'una societat que valorava la música i que fins i tot feia música en família; era el cas dels Güell, o la de l'ebenista Francesc Vidal, les tres filles del qual feien trio de violí, violoncel i piano, amb mestres com Granados o Casals que anaven al domicili familiar. Més proper a Granados, el Dr. Salvador Andreu, conegut farmacèutic amant de les arts, fins i tot participava en les seves sessions casolanes, o en les estiuencques que s'organitzaven a Puigcerdà. Nombroses cases ostentaven símbols que certificaven la seva afició musical i alhora reunien artistes. Notori va ser el saló del poeta, escriptor, "cançoner", dibuixant i "jardiner" Apel·les Mestres a la seva casa del passatge de Permanyer, lloc habitual de visites de Granados i de Ramon Casas. Allà també hi vivia el pianista Vidiella, i no gaire lluny l'altre malaguanyat, Joaquim Malats.

La relació Barcelona-París s'aprofundeix. Rusiñol i Casas i altres destacats artistes s'instal·len a París en

24 DE MARÇ
JOSÉ MENOR
INTERPRETA
GOYESCAS AL
CARNEGIE HALL
DE NOVA
YORK

el canvi del segle, promouen la figura d'Erik Satie, i en tornar descobreixen Sitges. El Cau Ferrat esdevé el temple dels modernistes i les seves sessions musicals compten especialment amb Granados, al costat de Morera i músics belgues i francesos com Crickboom, Chausson, Vieuxtemps i altres que desenvolupen gran activitat a Barcelona, de la qual participen Granados i Casals.

Wagner començava a ser bandera de modernitat. Beethoven presidia l'escenari del Palau amb Clavé. Els nutrients del Modernisme van més enllà, procedents de l'eix Barcelona-París-Brussel·les. Però a més de la presència de música i músics belgues i francesos que s'instal·len a la ciutat i l'afició per la música de César Franck, hi ha una atractiva producció musical local. Enric Morera, Joan Gay, Jaume Pahissa, Amadeu Vives, i d'altres, articulen propostes instrumentals, en la cançó, en el teatre musical, de fort accent català, no només en l'idioma.

Inotòria és la transversalitat en l'expressió artística de l'època: pintors, músics, escriptors, coincideixen en projectes comuns en funció de conviccions estètiques en el Teatre Íntim d'Adrià Gual, i en petites peces del teatre líric català en què col·laboren Morera, Rusiñol, Apel·les Mestres, Granados, Joan Gay o Guimerà. El mateix Granados acudeix al taller de Miralles i pinta. El banquer Arnús construeix el Teatre Líric de l'Eixample. Ja havia sorgit l'Orfeo Català i altres corals com Catalunya Nova, i poc després es construeix el Palau de la Música.

L'UNIVERS GRANADOS

Granados va participar activament dels eixos mítics de l'època: el París centre del món musical; la distància amb el paisatgisme casticista; el recurs miticoromàntic de Granada (en Granados traslladat al món goyesc); l'admiració per Grieg; el discurs musical poètic, i no descriptiu; la fidelitat a la font popular de l'ambient harmònic de la qual –com diu Pedrell– prenia Granados les essències sense necessitat d'imitar.

Manuel de Falla beu de les mateixes fonts modernistes i la seva obra es connecta amb l'etapa posterior que mira a la modernitat. En l'univers de Granados s'assenyala sempre l'obra pianística de Schumann. Cert, sens dubte, però Chopin és una de les seves essències més significatives. Ben aconsellat per Pedrell, Granados estudià Scarlatti, a qui succeí en la tradició ja romàntica madrilenya la figura de Goya. I és Pedrell qui ens certifica la forta impressió que va viure Granados després de sentir en un concert música de Morales, Victoria i Guerrero: "*mai no he presenciat semblant transformació ni tan sobtada, que es significà en un ordre de pràctiques docents de polifonia!*"

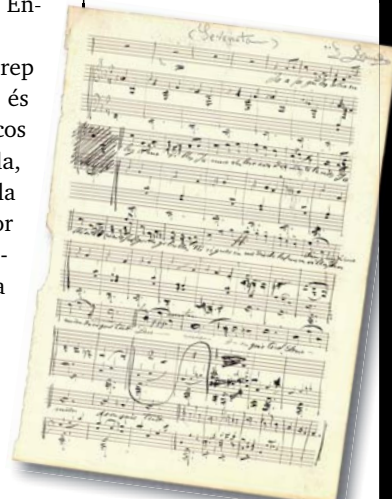
LA GUITARRA I EL PIANO

Granados acudeix a la font popular que es manifestarà en la cançó en diverses formes, com a gènere de saló i de concert, i al piano, que és gran símbol de la burgesia. S'endinsa en la música de cambra, una altra de les ensenyances del Modernisme que, a més de projectar-se al concert, també ho fa al més íntim saló familiar.

En aquells temps del casticisme *versus* modernisme, la música disposava d'un univers simbòlic que no es corresponia amb la realitat: la guitarra era font d'inspiració, però alhora marginada; ni Albéniz ni Granados van escriure-hi, i Falla no ho va fer fins al 1920. El piano regnava, i hi ha una història que se sintetitza ni més ni menys que en aquestes tres figures, tant per les seves aportacions a la tècnica, com al color i a la manera d'elaborar un discurs musical, que és el més complex de discernir. I un dels punts forts en les característiques estètiques del Modernisme musical, és sens dubte aquesta generació pianística que va tenir com a referència a Barcelona el gran mestre Joan Baptista Pujol. Amb ell van estudiar Granados, Joaquim Malats i Carles G. Vidiella, morts prematurament, i Ricard Viñes. I amb Vidiella, Enric Montoriol i Joaquín Nin, entre d'altres.

Quan Granados presenta *Goyescas* a París i rep homenatges de gran reconeixement el 1914, és quan la crítica al casticisme d'Unamuno pren cos en les idees d'Ortega y Gasset i de Manuel de Falla, que puntualitzen la diferència entre el valor de la tradició per construir el futur i el pes conservador del tradicionalisme. El Modernisme s'havia diferenciat del casticisme imperant en la paisatgista sarsuela madrilenya, precisament per saber estructurar un llenguatge musical que es reconeixia en l'essència més que no pas en la superfície; en la idea més que no pas en la forma. ▸

Partitures
manuscrites d'Enric
Granados que
guarda el Centre
Documental de
l'Acadèmia Marshall
(CEDAM).

Enric Granados

PIANIS

**ROMÀNTIC
I MODERNISTA**

13 DE FEBRER
FOLLET
A L'AUDITORI
ENRIC GRANADOS
DE LLEIDA

**L'Any Granados, ple de celebracions i d'actes
especials, porta a descobrir l'obra que ha quedat
a l'ombra de Goyescas i a reivindicar tota la
dimensió musical d'aquest artista ple de matisos,
un mestre del llenguatge dels sentiments.**

TEXT Mònica Pagès i Santacana

STA

D

uien que Enric Granados, quan veia una noia bonica, s'asseia al piano i la descrivia amb el so. Per a ell, la música era això: el llenguatge dels sentiments. Un traç melòdic i una paleta d'harmonies que podia combinar lliurement i que fluïa guiata per l'emoció que li havia provocat la impressió d'una imatge, la lectura d'un poema o la llum d'un capvespre. La música de Granados, com la de molts compositors de la seva generació, tenia una naturalesa pictòrica, i com a pictòrica entenem la capacitat de traduir les imatges en sons i de fer que aquests sons es transformin a la vegada en imatges per a l'oient. Per això no és gens estrany que fos l'obra d'un pintor, Francisco de Goya, el que inspirés la seva obra mestra, *Goyescas*.

INTÈRPRET I ALHORA CREADOR

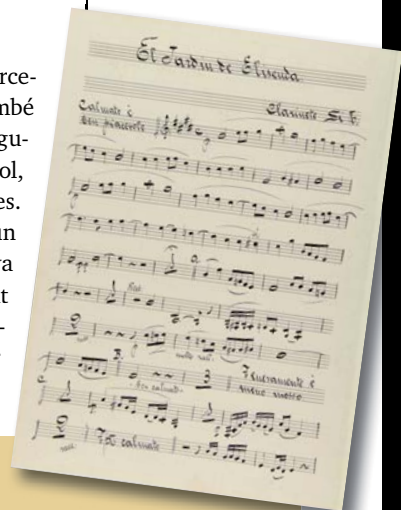
Enric Granados era pianista i compositor, i una cosa no es pot desvincular de l'altra. Era intèrpret i alhora creador i això feia que el seu domini de la música estigués fonamentat en el mecanisme i en la sonoritat d'aquest instrument. La seva vocació musical neix en la seva infantesa, quan sentia tocar la banda militar del regiment que capitanejava el seu pare, d'origen cubà, Calixto Granados, que va ser destinat tres anys a Lleida, moment que va coincidir amb el naixement d'aquest músic el 27 de juliol de 1867. Després d'anar a Tenerife, els Granados es van establir a Barcelona, per lluitar a les guerres carlines del 1873. Va ser precisament un dels soldats, José Junquera, que tocava la flauta, qui va captar la seva oïda predisposada per a la música i que el va conduir fins al seu primer professor, Francesc Xavier Jurnet, a l'Escolania de la Mercè de Barcelona. Segons la biografia escrita pel musicòleg nord-americà Walter Clark (*Enrique Granados, poet of the piano*, Oxford University Press, 2006), Granados va aprendre de tocar el piano amb aquest professor fins als tretze anys, fins que algú va recomanar a la

seva mare que el portés al mestre Joan Baptista Pujol, deixeble de Pere Tintorer, de l'escola de Liszt, i el primer espanyol que va poder entrar al Conservatori de París i formar tota una generació daurada de pianistes catalans, encapçalats per Albéniz i que, a més de Granados, comptava amb altres grans noms, com Ricard Viñes, Joaquim Malats o Carles Vidiella. El 1887, per recomanació del mateix Pujol i gràcies a una beca de l'empresari Eduardo Conde, Granados va poder anar a París per estudiar amb Charles de Bériot, professor del conservatori, fill del cèlebre violinista i compositor i de la reconeguda soprano Maria Malibran. Granados va compartir dos anys a París amb el seu amic i compatriota lleidatà Ricard Viñes, que encara era un adolescent i que havia estat becat per l'Escola Municipal de Música de Barcelona. També es va relacionar amb el pintor Francesc Miralles, que li va fer un retrat que actualment forma part del fons Granados que conserva el Museu de la Música.

EL GRIEG ESPANYOL

Enric Granados va fer el seu primer concert a Barcelona el 20 d'abril de 1890. En aquell moment també es va presentar com a compositor interpretant algunes de les seves danses espanyoles per a piano sol, que més tard editaria en un recull de dotze peces. Granados s'havia de guanyar la vida tocant en un cafè i donant classes, i així va desenvolupar la seva gran capacitat improvisadora i va acabar fundant la seva pròpia acadèmia. El mestre que es va ocupar de formar l'instint creatiu de Granados va ser

Primera pàgina del manuscrit de copista d'*El jardí d'Elisenda* que guarda el Museu de la Música.

FOLLET, L'APORTACIÓ DE GRANADOS AL TEATRE LÍRIC CATALÀ

- ◆ Enric Granados va escriure *Follet* entre el 1901 i el 1903, any en què la va estrenar al Liceu el 4 d'abril.
- ◆ Es tracta d'un drama líric creat per al Teatre Líric Català, amb text del gran artista polifacètic del Modernisme Apel·les Mestres, que s'inspira en un conte tradicional de la Bretanya amb reminiscències wagnerianes, pròpies del Modernisme, que tracta d'un jove trobador enamorat de Nadala i condemnat a l'autodestrucció per amor.
- ◆ Va ser creada per formar part de la temporada del Teatre Líric, l'alternativa catalana a la sarsuela, que es feia al Teatre Tivoli o formava part dels espectacles Grané, en col·laboració amb altres músics, com Isaac Albéniz i Enric Morera.
- ◆ El Granados modernista és la cara més desconeguda d'aquest compositor, que des del franquisme només s'ha associat al nacionalisme espanyol. *Follet* es podrà sentir per primera vegada a l'Auditori de Lleida el 13 de febrer, tot i que malauradament serà l'única representació que hi ha prevista durant aquest centenari.

CALENDARI DE CELEBRACIONS

En el marc del centenari de la mort d'Enric Granados s'han organitzat diferents esdeveniments durant tot l'any 2016, dels quals el tret de sortida oficial serà un concert del pianista José Menor el 28 de gener a l'Auditori Enric Granados de Lleida, amb les *Goyescas*.

- ◆ **13 de febrer.** *Follet*. Auditori Enric Granados de Lleida. Més informació: <http://goo.gl/NOQs2A>
- ◆ **Març.** Durant el Concurs Maria Canals es posarà un piano al carrer d'Enric Granados de Barcelona perquè qui vulgui pugui anar-hi a tocar obres del compositor.
- ◆ **24 de març** (dia en què es compleixen exactament els 100 anys de la mort). José Menor. *Goyescas*. Carnegie Hall de Nova York. I també Festival de Pasqua de Cervera. Marató Granados.
- ◆ **3 d'abril.** *El cant de les estrelles* s'interpretarà al Palau de la Música en el marc d'un concert del Projecte Xarxa Coral. Més informació: <http://goo.gl/sSWELA>
- ◆ **22 d'abril.** De la Renaixença al Noucentisme. Música i poesia entorn de Granados. Marta Mathéu, soprano; Albert Guinovart, piano. Fundación March.
- ◆ **23 de maig.** Concert de Benjamin Grosvenor (piano) al Palau, amb obres de Granados, Mendelssohn, Chopin, Liszt i Ravel. Més informació: <http://goo.gl/1qdD5N>
- ◆ A més, durant l'any 2016 es publicarà la traducció de la biografia de Granados de Walter Clarke.
- ◆ Més endavant, les commemoracions implicaran també altres edicions de llibres, conferències, una exposició sobre Granados, etc.

La commemoració s'estendrà també al llarg de l'any 2017, ja que llavors se celebrarà el 150è aniversari del seu naixement.

Felip Pedrell, el reconegut pare del nacionalisme musical al nostre país, que en una ocasió va dir sobre ell que: *“Possèia una capacitat d'assimilació tan portentosa que no tenia necessitat de consolidar-la obrint i estudiant llibres, ni tractats, ni fixar-se en corrents de sistemes o tendències. N'hi havia prou de posar-li davant dels ulls qualsevol document musical per assimilar-lo amb aquella facultat extraordinària, i*

així van néixer aquelles florescències musicals que brotaven de sobte de l'ambient d'una regió espanyola, fos el que fos; aquelles Murcianes, aquelles Valencianes, aquells Valsos poètics, aquells Valsos sentimentals, que, més que assimilacions, es diria que eren trossos autobiogràfics arrencats del cor.”

Amb aquesta facilitat d'assimilació, Granados va anar

concebut al llarg de la seva vida, des dels vint-i-pocs anys fins a la seva mort sobtada, als quaranta-nou, un estil musical basat en tres estètiques que podem reconèixer amb el seu segell. D'una banda, l'assimilació dels teclistes hispànics dels segles XVII i XVIII, amb Domenico Scarlatti al capdavant, del qual Granados va transcriure al piano les *Sonates per a clave*. El clavicèmbal d'Scarlatti va donar a Granados uns recursos ornamentals i una pulsació d'alta precisió i refinament que trobem constantment en el seu piano, especialment en la seva obra mestra, *Goyescas*, inspirada precisament en aquell Madrid del Barroc tardà i del primer Classicisme a la Península.

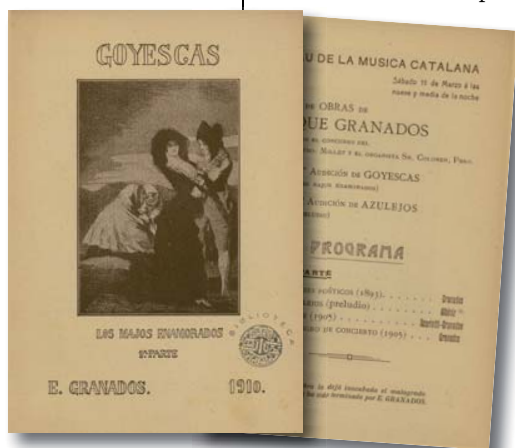
L'altra assimilació que va fer Granados per donar el fruit exquisit de la seva obra va ser l'esperit romàntic centreeuropeu, especialment representat per Robert Schumann, la quinta essència de l'esplendor pianístic del segle XIX a Alemanya. I al costat de la imaginació de Schumann, hi va trobar el virtuosisme de Liszt i la poètica de Chopin. Tots ells referents que també havia assimilats en el seu repertori com a pianista. Granados va ser el primer a interpretar al nostre país el *Concert per a piano i orquestra* d'Edvard Grieg –per això se l'havia anomenat “*el Grieg espanyol*”– i va reorquestrar el primer moviment del *Concert núm. 2, op. 21* de Chopin. El seu caràcter més romàntic va quedar reflectit en obres com l'*Allegro de concierto*, als *Valsos poètics* o a les *Escenes romàntiques*.

UNA ALQUÍMIA GENIAL

Granados va conjugar aquestes dues fonts estètiques de la música i les va entrellçar amb la seva època, la de l'art nou, la del Modernisme, que a Barcelona es va expressar amb una força que va produir la genialitat de Gaudí. El simbolisme, les muses, els cops de fuet, l'arquitectura nòrdica, el trencadís, les boires boscanes, els follets de bosc, les ondines, el perfum intens del wagnerisme... L'estètica que va marcar Granados i la seva generació era tot allò que encara contemplem amb delit i veneració en la pintura, en l'arquitectura i en les arts decoratives, amb exemples que ja són patrimoni de la humanitat com el Palau de la Música Catalana, obra de Domènech i Montaner.

Amb cadascun d'aquests tres corrents estètics que conflueixen en la seva llibertat artística, Granados en va fer una alquímia prodigiosa que es destil·la obra rere obra fins a produir un catàleg que arriba als dos-cents títols. Ho feia amb l'essència del seu piano, en obres menys interpretades com *Bocetos*, el *Libro de las horas* o *Cuentos de juventud*; fins i tot en l'obra pòstuma del seu amic Isaac Albéniz, *Azulejos*, que Granados va completar. Ho feia amb la música de cambra, en la *Romanza*, en el *Quintet amb piano*, en el *Trio* o en la *Sonata per a violí i piano*. Ho feia amb la veu, en les seves *Tonadillas* o en les *Canciones amorosas*. Ho feia amb l'orquestra, en la *Suite Elisenda*, en *Dante*, en el popular *Intermezzo*, en *La nit del mort*, en *La llegenda de la fada* o en *La danza de los ojos verdes*, la integral

Programa de la primera audició de *Goyescas*.

de les quals ha estat revisada per Douglas Riva i enregistrada per Naxos amb l'Orquestra Simfònica de Barcelona i Nacional de Catalunya, sota la direcció de Pablo González. Ho feia amb l'òpera, en *María del Carmen* o en la versió operística de *Goyescas*, i en les que va compondre per al Teatre Líric Català, amb textos d'Apel·les Mestres, com *Follet*, *Picarol*, *Liliana*, *Gaziel* o *Petrarca*. És el Granados modernista que encara tenim ocult i que tot just es comença a recuperar amb l'edició de *Follet* per Walter Clark i Tritó. I ho feia en obres tan singulars com *El cant de les estrelles*, l'obra per a piano, cor i orgue que va dedicar a l'Orfeó Català, que va interpretar ell mateix la nit que va estrenar les *Goyescas* o *Los majos enamorados* a l'escenari del Palau, l'11 de març de 1911.

Enric Granados és l'exemple d'una llibertat creativa inclassificable, un compositor que, precisament perquè es nodreix de molts estils i èpoques, dóna una obra fora del temps, que només pot ser definida per la seva personalitat i per l'interpret que sàpiga transmetre-la, com ho va saber fer magistralment la gran Àlicia de Larrocha. Un compositor català i universal que, cent anys després, continua més enllà d'un temps i d'un espai, en l'eternitat de l'esperit fet música.

Granados amb Pau Casals. A sota, unes partitures manuscrites de Granados que són a l'Acadèmia Marshall (CEDAM).

6è festival de pasqua de cervera

música clàssica catalana
17 al 26 març 2016

Cobla 2.0
La Companyia Musical
Daniel Ligorio
Trio Pedrell
Ofèlia Sala
Jordi Camell
Joan Margarit
Josep M. Guix

Bernat Vivancos
Xavier Pagès-Corella
Albert Guinovart
Albert Carbonell
Cum Cantico
Pau Figueres
Carles Margarit
Orquestra Simfònica
Julià Carbonell de les
Terres de Lleida

Ignasi Cambra
Sul tasto sextet
Ramon Andreu
Cosmos Quartet
Clara del Ruste
Emili Brugalla
Arnau Tordera
Jordi Domènech
Orquestra Terrassa 48

www.festivaldepasqua.cat

Per Pasqua, Cervera Sona!

Organitza:

Amb el suport de:

Mitjans col·laboradors:

